STUDIA UNIVERSITATIS MOLDAVIAE
*Revista științifică a Universității de Stat din Moldova, 2025, nr. 9(189)*

**CZU: 159.944.4:316.362:616.896-053.2** **https://doi.org/10.59295/sum9(189)2025_39**

# DINAMICA RELAȚIEI PARENTALE ÎN FAMILIILE CU COPII DIAGNOSTICAȚI CU TULBURARE DIN SPECTRU AUTIST (TSA): O ANALIZA INTEGRATIVĂ A LITERATURII RECENTE

***Carolina ZLENCO,***
*Universitatea de Stat din Moldova*

Prezenta lucrare analizează dinamica relației de cuplu în familiile care cresc copii diagnosticați cu tulburare din spectrul autist (TSA), o temă complexă și tot mai relevantă în cercetarea psihologică contemporană. Prezența unui copil cu TSA influențează profund viața de familie, în special calitatea relației maritale, provocând stres, schimbări în rolurile parentale și dificultăți de comunicare. Scopul lucrării este de a explora modul în care părinții se adaptează la aceste provocări și ce strategii contribuie la menținerea sau deteriorarea relației de cuplu. În acest sens, a fost realizată o analiză tematică integrativă a unor studii științifice. Sursele includ cercetări cantitative, calitative și mixte, publicate între anii 2005 și 2016. Lucrarea integrează *și* două abordări teoretice majore: modelul stresului și copingului Lazarus și Folkman (1984) și teoria rezilienței familiale Froma Walsh (2003), oferind o interpretare coerentă a modului în care cuplurile își regăsesc echilibrul. Contribuția principală a studiului nostru este oferirea unei perspective clare și comparative asupra factorilor care afectează pozitiv sau negativ relația de cuplu, în contextul creșterii unui copil cu TSA.

***Cuvinte-cheie:*** *tulburare din spectrul autist, relația de cuplu, stres parental, coping, reziliență familială, comunicare, familie.*

## THE DYNAMICS OF THE PARENTAL RELATIONSHIP IN FAMILIES WITH CHILDREN DIAGNOSE WITH ASD: AN INTEGRATIVE ANALYSIS OF RECENT LITERATURE

This paper explores the dynamics of couple relationships in families raising children diagnosed with Autism Spectrum Disorder (ASD), a complex and increasingly relevant topic in contemporary psychological research. The presence of a child with ASD deeply impacts family life, especially the quality of the marital relationship, by increasing stress, altering parental roles, and challenging communication between partners. The aim of this study is to investigate how parents adapt to these challenges and what strategies contribute to either the preservation or deterioration of the couple relationship. To achieve this, an integrative thematic analysis was conducted on eight scientific studies. The reviewed sources include quantitative, qualitative, and mixed-method research published between 2005 and 2016. The paper integrates two major theoretical frameworks: the Stress and Coping Model (Lazarus & Folkman, 1984) and the Family Resilience Theory (Froma Walsh, 2003), offering a coherent interpretation of how couples maintain balance. The study's original contribution lies in its comparative and comprehensive perspective on risk and protective factors shaping the couple's relationship in the context of parenting a child with ASD.

***Keywords:*** *autism spectrum disorder, couple relationship, parental stress, coping, family resilience, communication, family.*

### Introducere

Relația dintre părinți reprezintă nucleul emoțional și funcțional al oricărei familii, influențând astfel modul în care sunt gestionate responsabilitățile parentale, procesele de adaptare la provocări și dezvoltarea armonioasă a copilului. În cazul familiilor în care unul dintre copii este diagnosticat cu tulburare din spectrul autist (TSA), relația de cuplu este supusă unui stres major, prelungit și adesea imprevizibil, ceea ce poate conduce fie la rupturi și disfuncții, fie, dimpotrivă, la o coeziune crescută și dezvoltarea unor noi mecanisme de reziliență. Adaptarea la diagnosticul de TSA implică o transformare profundă a rolurilor parentale, a rutinei familiale și a sistemului de valori, provocând o reevaluare constantă a relației de cuplu. În

ultimii ani, literatura de specialitate a evidențiat tot mai clar că modul în care părinții se raportează unul la celălalt în fața provocărilor legate de autism (TSA) este esențial pentru bunăstarea întregii familii [9; 8]. Cu toate acestea, cercetările existente sunt adesea fragmentate, fiecare dintre acestea punând accent pe aspecte diferite: stresul parental, satisfacția maritală, strategiile de coping, comunicarea în cuplu sau resursele de reziliență. Lipsa unei sinteze concrete între aceste perspective face dificilă formularea unor concluzii aplicabile în intervențiile clinice sau în ghidurile de îndrumări familiale cu copiii afectați de această problemă. Astfel, se observă o insuficiență de cercetări în acest domeniu important, deși există multiple contribuții empirice relevante, acestea nu sunt adesea discutate comparativ, nu sunt analizate dintr-un punct de vedere teoretic comun și nu oferă suficiente repere despre interacțiunea dintre stres, adaptare și menținerea relației de cuplu în contextul tulburării de spectru autist (TSA). Totodată, puține cercetări leagă observațiile din teren cu teorii bine fundamentate despre stres și reziliență. În acest context, studiul nostru încearcă să răspundă acestei nevoi printr-o analiză a unor cercetări relevante. Acestea sunt analizate în corelație cu două abordări teoretice fundamentale: modelul stresului și copingului formulat de Lazarus și Folkman [6], și teoria rezilienței familiale propusă de Froma Walsh [10]. Obiectivul principal este de a extrage contribuțiile teoretice și metodologice ale fiecărui studiu, evidențiind convergențele, diferențele și conlucrarea acestora, precum și implicațiile pentru înțelegerea și sprijinirea relației de cuplu în familiile cu copii diagnosticați cu TSA. Se urmărește, astfel, nu doar o sinteză, ci o interpretare minuțioasă care să contribuie la dezvoltarea unei viziuni sistemice asupra acestui domeniu.

**Perspective relevante din literatura empirică și teoretică**

Pornind de la cele prezentate mai sus, lucrarea dată folosește o analiză narativă tematică, care permite examinarea comparativă și aprofundată a mai multor studii relevante și își propune să investigheze critic și integrativ literatura existentă despre relația de cuplu în familiile care au copii cu tulburare din spectrul autist (TSA). Această alegere metodologică ne permite o analiză riguroasă, păstrând un echilibru între profunzimea interpretării și relevanța datelor practice. Astfel, au fost selectate și analizate opt articole științifice din reviste de specialitate, cu accent pe aspecte precum stresul parental, satisfacția în cuplu, strategiile de adaptare (coping) și factorii de reziliență în familiile care cresc copii cu TSA.

Pentru a asigura o analiză clară și bine structurată, au fost aplicate următoarele criterii de selecție:

1. Perioada de publicare: au fost incluse lucrări publicate în ultimii aproximativ 10–15 ani, cu accent pe studii recente care reflectă evoluțiile contemporane în cercetarea familială aplicată în contextul TSA.
2. Populația țintă: articolele selectate vizează în mod direct părinți ai copiilor diagnosticați cu TSA, iar în majoritatea cazurilor, focusul este asupra relației de cuplu (maritală sau partenerială) în acest context specific.
3. Conținut empiric: au fost selectate doar articole care includ componente empirice (date obținute prin metode cantitative, calitative sau mixte), excluzând lucrările pur teoretice sau exclusiv narative.
4. Pentru a asigura cadrul științific, au fost incluse doar studii din reviste științifice verificate de alți cercetători.
5. Diversitate metodologică: au fost incluse atât studii cantitative [1; 2], cât și calitative [8; 5], pentru a putea surprinde atât tendințele generale, cât și experiențele subiective ale părinților.

Având în vedere complexitatea lucrărilor studiate, demersul metodologic a fost orientat nu doar către o descriere a rezultatelor existente, ci și către o integrare teoretică coerentă. În acest sens, analiza noastră este ghidată și de două modele teoretice fundamentale: modelul stresului și copingului formulat de [6], care oferă un cadru explicativ pentru procesele de adaptare a părinților în fața stresului generat de diagnosticul copilului; și teoria rezilienței familiale dezvoltată de Froma Walsh [10], care permite înțelegerea modului în care cuplurile reușesc să transforme criza într-o oportunitate de consolidare relațională. Aceste cadre teoretice nu servesc doar pentru descriere, ci vor fi folosite ca referințe pentru a înțelege mai bine sensurile comune din datele analizate. Astfel, ele vor fi aprofundate în compartimentul următor dedicat analizei tematice integrative unde contribuțiile fiecărui studiu va fi prezentat în raport cu conceptele de stres, coping, comunicare, adaptare și reziliență. Pentru a înțelege mai bine cum funcționează relația de cuplu atunci când partenerii au un copil cu TSA, am ales o metodă care integrează mai multe teme importante. Strategia anali-

tică selectată ne permite să depășim descrierile izolate ale fiecărui studiu și să identificăm tipare, asemănări și diferențe relevante între cercetările analizate. În continuare, rezultatele vor fi prezentate pe baza temelor principale, legate de conceptele cheie de stres, coping și reziliență, comunicare, adaptare.

**Elementele esențiale identificate în studiile analizate**

Având în vedere cele menționate, în continuare sunt evidențiate aspectele centrale din studiile analizate, printr-o abordare comparativă care reunește principalele direcții relevante identificate în literatura selectată:

***Tipuri de relaționare identificate în cuplurile cu copii cu TSA***

Un prim pas al analizei arată că există mai multe tipuri de relații în cuplurile care au copii cu TSA. Din studiile analizate, se conturează trei categorii dominante: *relații tensionate* [1; 4]; *relații coezive* [9; 7] și *relații conflictuale* sau *disfuncționale* [3]. Relațiile tensionate se caracterizează printr-o comunicare afectivă diminuată, creșterea responsabilităților inegale și apariția unor comportamente de evitare sau retragere emoțională. De exemplu, Brown arată că mamele tind să preia responsabilitățile principale, în timp ce tații se distanțează afectiv, ceea ce amplifică frustrările reciproce [1]. În opoziție, relațiile coezive se bazează pe o repartizare echilibrată a sarcinilor, o comunicare autentică și valorizarea efortului partenerului. Ramisch și colab. notează că părinții care reușesc să-și mențină o identitate de cuplu și să aloce timp pentru relație au o satisfacție maritală crescută, în ciuda dificultăților cotidiene [9]. Studiile asupra relațiilor conflictuale evidențiază dinamici disfuncționale persistente, în care lipsa sprijinului reciproc și conflictul de roluri agravează stresul parental. García-López și colab. subliniază că aceste relații pot deveni un factor de risc suplimentar pentru sănătatea mintală a ambilor părinți [3].

***Factori care influențează relația de cuplu: stresul, copingul și sprijinul social***

Toate studiile analizate evidențiază rolul central al stresului parental în afectarea relației de cuplu. Sursele de stres includ comportamentele distructive ale copilului, incertitudinea legată de viitor, dificultățile financiare și lipsa de timp pentru activități în doi [4; 2]. În acest context, modelul stresului și copingului elaborate de Lazarus și Folkman, oferă un cadru explicativ solid [6]. Studiile relevă că părinții utilizează două tipuri principale de coping: coping centrat pe problemă (ex. căutarea de soluții, planificare, partajarea responsabilităților) și coping centrat pe emoție (ex. evitare, retragere, resemnare). Copingul constructiv este asociat cu o relație mai stabilă, în timp ce copingul evitant sau pasiv favorizează conflictul și distanțarea [1, 8]. Sprijinul social joacă un rol moderator important. Ramisch arată că implicarea rețelelor extinse precum rude, prieteni, specialiști, contribuie la menținerea echilibrului emoțional și reduce izolarea [9]. În lipsa sprijinului, cuplurile devin mai vulnerabile la suprasolicitare și epuizare emoțională [2].

**Metodologiile de cercetare în studiile selectate**

Din punct de vedere metodologic, studiile analizate oferă o diversitate de perspective. Trei dintre ele folosesc metode calitative, cu interviuri semistructurate și analize narative [9; 8; 5], oferind acces la complexitatea trăirilor subiective. Alte trei studii sunt cantitative, cu instrumente standardizate precum *Dyadic Adjustment Scale* (DAS), *Parenting Stress Index* (PSI), sau *Family Quality of Life Scale* (FQOL) [1; 2; 4]. Două studii utilizează metode mixte, ceea ce permite triangularea datelor [7; 3]. O limită comună a studiilor cantitative este tendința de a simplifica realități complexe prin scoruri numerice, uneori fără a capta subtilitățile emoționale ale relației de cuplu. Pe de altă parte, studiile calitative oferă profunzime, dar au adesea eșantioane reduse și limitări privind generalizarea.

**Analiză comparativă a constatărilor din literatura recentă (studiată)**

Analiza comparativă scoate în evidență atât puncte comune, cât și unele contradicții. De exemplu, în timp ce Marciano afirmă că menținerea ritualurilor de cuplu reduce stresul, studiul lui Freedman nu identifică o legătură semnificativă între timpul petrecut în doi și satisfacția maritală, sugerând că alți factori (ex. statutul economic sau sprijinul extins) pot avea o influență mai mare [7, 2]. O altă tensiune apare între perspectiva lui García-López, care evidențiază impactul negativ al conflictului de roluri asupra relației, și rezultatele din studiul lui Brown, unde se arată că percepția de distribuție a contribuției parentale este mai relevantă decât împărțirea obiectivă a sarcinilor [3; 1]. Ca urmare a analizei realizate, constatăm că

toate studiile aduc contribuții valoroase, fie prin validarea unor concepte teoretice, fie prin oferirea de date utile pentru practica psihologică. Ramisch de exemplu, subliniază importanța unui model conceptual de „reziliență relațională”. Modelul dat se concentrează pe felul în care cuplurile, în special cele cu copii cu TSA, își mențin și consolidează relația în fața provocărilor [9]. Principalele componente ale „rezilienței relaționale” pot fi rezumate astfel:

1. Comunicare eficientă și clară - comunicarea deschisă, sinceră ajută cuplurile să gestioneze stresul și neînțelegerile. Ramisch subliniază că acesta este un factor esențial pentru menținerea echilibrului în cuplurile cu copii cu TSA.
2. Sens comun și valori fundamentale împărtășite - cuplurile reziliente împărtășesc obiective și convingeri despre ce înseamnă o „familie” și „ căsnicie” și se construiesc (se mențin) pe această bază.
3. Înțelegerea reciprocă a rolurilor - fiecare își asumă și îndeplinește roluri complementare nu doar practic, ci și emoțional.
4. Îngrijire de sine (*self-care*) - mamele, în special, menționează cât de important este să-și „reîncarce bateriile” ca să poată face față provocărilor (Ramisch a evidențiat importanța timpului personal într-o categorie separată).

Procesul dinamic de *reziliență relațională* presupune: **a)** stres - adaptare: stresul specific creșterii unui copil cu TSA generează solicitări, comunicarea și valorizarea contribuției reciproce acestea permit cuplului să se ajusteze; **b)** resurse (interne/ externe): sprijin social, empatie, pacea interioară și spiritualitatea întăresc capacitatea cuplului de a se adapta; **c)** feedback pozitiv: experiențele de succes (de ex. depășirea unei situații dificile) consolidează încrederea și legătura, facilitând reziliența pe termen lung. Respectiv, Higgins și col. (2005), în articolul „Factori asociați cu stilul de funcționare și strategiile de coping ale familiilor cu un copil cu tulburare de spectru autist” clasifică tipurile de *coping parental* în funcție de funcționarea familială. În articolul său, *copingul parental* este analizat în funcție de nivelul de funcționare familială, fiind clasificat în trei tipuri principale: **a)** coping adaptativ (functional) - apare în familiile cu funcționare sănătoasă, caracterizată prin: comunicare deschisă și empatică între părinți, sprijin reciproc, asumarea responsabilă a rolurilor parentale, căutarea activă de soluții și resurse; **b)** coping mixt (ambivalent) - se manifestă în familii cu funcționalitate moderată, cu caracteristici precum: fluctuații între sprijin și tensiune, părinții cooperează uneori, dar pot deveni copleșiți, echilibrul este instabil, iar strategiile variază între constructive și defensive; **c)** coping dezadaptativ (disfuncțional) - apare în familiile cu funcționalitae scăzută, cu caracteristici precum: conflict, izolare, blamare reciprocă, lipsa cooperării, evitarea responsabilităților, sentimente de neputință, suprasolicitare, retragere emoțională. Această clasificare evidențiază legătura dintre stilul de coping și calitatea relației dintre părinți, în special în familiile cu copii cu nevoi speciale (ex. TSA) [4]. În mod distinct, studiul calitativ al lui Myers și colab. oferă o perspectivă inedită asupra ambivalenței emoționale, astfel autorii explorează o realitate mai puțin frecvent analizată în literatura despre părinții copiilor cu TSA, și anume ambivalența emoțională trăită în cadrul relației de cuplu [8].

Din perspectiva lui Myers, elementele definitorii ale ambivalenței emoționale sunt:

1. Ambivalența ca experiență firească și complexă - părinții intervievați exprimă simultan sentimente de iubire, loialitate și recunoștință față de partener, alături de frustrare, distanțare și uneori resentimente. Emoțiile lor sunt contradictorii, dar co-existente, reflectând o realitate psihologică profundă în relațiile afectate de stresul parental intens.
2. Oscilația între apropiere și retragere - relația de cuplu devine un spațiu în care părinții pendulează între nevoia de susținere și nevoia de spațiu personal, între conectare emoțională și evitare a conflictului.
3. Rolul ambivalenței în menținerea relației - ambivalența nu semnalează neapărat destrămarea relației, ci mai degrabă o strategie adaptativă de reglare emoțională într-un context solicitant, în care ambele perspective (pozitivă și negativă) sunt validate.
4. Normalizarea ambivalenței - autorii atrag atenția asupra faptului că această dualitate afectivă este adesea trecută cu vederea în studiile axate strict pe „coping eficient” sau „disfuncție maritală”, deși ea oferă o imagine realistă și umanizată asupra vieții de cuplu.

Prin urmare, Myers și col. propun o interpretare complexă a relației de cuplu, în care ambivalența emoțională este recunoscută ca parte integrantă a rezilienței și a efortului de adaptare la provocările speci-

fice parentingului în contextul autismului [8]. În același timp, cercetarea cantitativă a lui Brown evidențiază corelațiile dintre stres și satisfacția maritală cu precizie statistică. O prezentare succintă și clară a concluziilor studiului realizat de Brown cu privire la relația dintre stresul parental și satisfacția maritală, evidențiată prin analiză statistică, implică următoarele:

1. Stresul parental ridicat corelează negativ cu satisfacția maritală – autorul citat a demonstrat statistic că pe măsură ce stresul parental crește, în special în cazul părinților care au copii cu TSA, satisfacția în relația de cuplu scade semnificativ.
2. Puterea corelației - studiul a identificat o corelație negativă moderat - puternică ($r \approx -0.45$ până la $-0.60$, în funcție de variabilă), ceea ce înseamnă că există o asociere semnificativă între stres și scăderea calității relației.
3. Rolul percepției subiective - nu doar stresul obiectiv contează, ci modul în care fiecare părinte percepe și interpretează stresul influențează satisfacția maritală.
4. Factorii de protecție - comunicarea empatică, distribuirea echitabilă a responsabilităților și sprijinul emoțional mutual atenuează efectele stresului asupra relației. Astfel, Brown propune un model în care stresul parental funcționează ca factor de risc, dar impactul său asupra relației este moderat de calitatea interacțiunii în cuplu și de abilitățile de coping conjugal [1].

Având în vedere complexitatea aspectelor identificate pe baza celor expuse mai sus de la tipurile de relaționare și strategiile de coping, până la influența sprijinului social și impactul stresului cronic asupra cuplului, devine esențială integrarea acestor constatări într-un cadru teoretic unificator. În acest sens, două modele conceptuale oferă o fundamentare solidă pentru interpretarea rezultatelor: modelul stresului și copingului formulat de Lazarus și Folkman (1984) și teoria rezilienței familiale elaborată de Froma Walsh (2003) [6].

*Modelul stresului și copingului (Lazarus și Folkman, 1984)*

Teoria lui Lazarus și Folkman pornește de la ideea că stresul nu este doar rezultatul unui eveniment obiectiv, ci presupune o relație dinamică între persoană și mediu, mediată de modul în care persoana evaluează situația (aprecierea primară) și de resursele percepute pentru a o gestiona (aprecierea secundară). În contextul îngrijirii și educării unui copil cu TSA, această abordare este extrem de relevantă, întrucât părinții nu răspund uniform la diagnostic sau la provocările cotidiene, ci în funcție de percepțiile proprii și de strategiile lor de adaptare. *Copingul* este definit drept efortul cognitiv și comportamental în sensul gestionării cerințelor percepute ca depășind resursele proprii. Acesta poate fi orientat către problemă (ex. planificare, căutare de informații, solicitarea de sprijin) sau către emoție (ex. resemnare, negare, evitare) [6]. Studiile analizate confirmă această distincție: părinții care adoptă coping centrat pe problemă reușesc să mențină o relație de cuplu mai funcțională, în timp ce strategiile evitante sunt asociate cu conflict și distanțare [9; 1; 8; 4]. De asemenea, modelul Lazarus și Folkman, subliniază că stresul perceput devine cronic atunci când există o discrepanță între solicitări și resurse, ceea ce se întîmplă adesea cazul în familiile cu copii cu TSA. Prin urmare, evaluările cognitive ale părinților joacă un rol esențial în echilibrul relational, un aspect reflectat indirect și în studiile analizate, prin corelațiile dintre percepția corectitudinii împărțirii responsabilităților, suportul social și satisfacția maritală.

*Teoria rezilienței familiale Froma Walsh (2003)*

Modelul rezilienței propus de Froma Walsh aduce o viziune sistemică asupra modului în care familiile inclusiv relația de cuplu din interiorul acestora, pot depăși crizele și se pot reconstrui într-un mod pozitiv. Spre deosebire de abordările focalizate exclusiv pe disfuncții sau vulnerabilitate, Walsh definește reziliența drept: „capacitatea dinamică a sistemului familial de a se adapta, reorganiza și regăsi echilibrul în fața adversității” [10].

Modelul rezilienței familiale include trei domenii esențiale:

1. Sisteme de convingeri partajate, care ajută familia să atribuie sens experienței (ex. perceperea diagnosticului nu ca „pedeapsă”, ci ca provocare);
2. Procese organizatorice flexibile, ce includ roluri adaptabile, colaborare și coeziune (ex. redistribuirea sarcinilor parentale, comunicare eficientă între parteneri);
3. Procese de comunicare clară, inclusiv exprimarea emoțiilor și ascultarea activă.

Aceste elemente se regăsesc în unele dintre concluziile articolelor analizate. De exemplu, în studiul lui Marciano, părinții care mențin ritualuri de conectare, împărtășesc valori comune și se adaptează împreună, demonstrează exact trăsături de familie rezilientă în sensul propus de Walsh [7]. Totodată, studiul lui Ramisch susține ideea că sprijinul emoțional reciproc și coeziunea cuplului sunt factori protectivi importanți împotriva disoluției relației [9]. Teoria lui Walsh are avantajul că facilitează manifestarea rezilienței nu doar ca trăsătură individuală, ci ca trăsătură relațională și sistemică, un aspect crucial în studiul familiilor cu copii cu TSA. Aceasta oferă, de asemenea, o bază practică pentru intervenții terapeutice centrate pe familie, încurajând formarea de rețele de sprijin, reflecția comună și întărirea sensului comun al părinților.

Analiza integrativă a celor opt articole științifice, asociată cu modelul stresului și copingului [6] și teoria rezilienței familiale [10], a evidențiat complexitatea și diversitatea răspunsurilor relaționale în fața provocărilor specifice autismului. În primul rând, analiza contextului a condus la înțelegerea că dinamica relațională nu este determinată automat de prezența diagnosticului, ci este mediată de factori multipli, modul în care părinții percep și evaluează situația (evaluarea primară și secundară), tipul de strategie de coping utilizată, calitatea comunicării în cuplu, accesul la sprijin social și conformarea flexibilă a rolurilor parentale. Cuplurile care dezvoltă strategii de coping centrate pe problemă și comunică într-un mod autentic au șanse mai mari să își mențină sau chiar să își consolideze relația, în timp ce stilurile de evitare, lipsa susținerii reciproce și suprasolicitarea emoțională pot duce la distanțare, conflict sau chiar rupturi.

Un aspect semnificativ care iese în evidență este faptul că relația de cuplu nu poate fi înțeleasă separat de contextul familial și social în care evoluează. Teoria rezilienței familiale propusă de Froma Walsh ne invită să privim cuplul nu doar ca un spațiu al tensiunilor, ci și ca o resursă activă de adaptare. Capacitatea partenerilor de a atribui un sens comun experiențelor dificile, de a păstra coeziunea afectivă și de a menține o organizare flexibilă pare a fi un *factor-cheie* în reziliența relațională [10]. Astfel, nu este suficient să analizăm simptomele disfuncționale sau scorurile de stres marital, ci este necesară o înțelegere holistică a procesului de adaptare, în care dificultățile coexistă cu resursele și transformările pozitive.

O contribuție a lucrării noastre constă în sintetizarea critică a direcțiilor metodologice existente. Diversitatea instrumentelor utilizate în cadrul articolelor studiate (scale de stres, interviuri narative, chestionare de satisfacție maritală) a permis identificarea nu doar a dimensiunii obiective a relației, ci și a subiectivității trăirilor parentale.

**Concluzie**

Analiza comparativă a articolelor studiate, corelată cu modelele teoretice ale lui Lazarus și Folkman și Froma Walsh, a oferit o perspectivă mai amplă și mai nuanțată asupra modului în care se structurează, se tensionează sau se regenerează relația de cuplu în familiile care cresc copii cu TSA. Rezultatele studiilor analizate relevă că nu există o singură cale de răspuns sau un model relațional universal aplicabil, ci o multitudine de factori contextuali, afectivi și cognitivi care influențează dinamica relațională.

Aceste studii aduc contribuții valoroase, dar și problematizări, sugerând că viitoarele cercetări ar trebui să integreze mai clar diferențele culturale, impactul intervențiilor terapeutice sistemice și evoluția relației parentale pe termen lung. Înțelegerea relației parentale în contextul TSA presupune o abordare relațional-sistemică, care să țină cont de modul în care stresul, sensul atribuit experienței și resursele de sprijin transformă nu doar individul, ci cuplul ca unitate de adaptare și sens. În astfel de condiții, înțelegerea relației de cuplu în familiile cu copii cu autism (TSA) nu poate fi făcută dintr-o perspectivă unidimensională. Este nevoie de o viziune care să surprindă interacțiunile dintre vulnerabilitățile personale, procesele de adaptare relațională și resursele contextuale ale familiei. În acest context, stresul nu este doar un factor de risc, ci și un catalizator al schimbării, iar reziliența nu este o trasătură, ci un proces construit de cuplul parental, prin sens, sprijin și conectare.

**Referințe bibliografice:**

1. BROWN, M. D., *Dyadic coping, relationship satisfaction, and parenting stress among parents of children with autism spectrum disorder: The role of the couple relationship* (Doctoral dissertation, Texas Tech University). Texas Tech University. 2012. https://ttu-ir.tdl.org/handle/2346/46893

2. FREEDMAN, B. H., KALB, L. G., ZABLOTSKY, B., STUART, E. A. Relationship status among parents of children with autism spectrum disorders: A population-based study. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 42(3), 539–548.* 2012. https://doi.org/10.1007/s10803-011-1269-y
3. GARCÍA-LÓPEZ, C., SARRIÁ, E., POZO, P. Predictors of positive marital functioning in fathers and mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of Autism and Developmental Disorders, 46(9), 2899–2911.* 2016. https://doi.org/10.1007/s10803-016-2833-8
4. HIGGINS, D. J., BAILEY, S. R., PEARCE, J. C. Factors associated with functioning style and coping strategies of families with a child with an autism spectrum disorder. *Autism, 9(2), 125–137.* 2005. https://doi.org/10.1177/1362361305051403
5. HOCK, R. M., TIMM, T. M., RAMISCH, J. L. *Parenting children with autism spectrum disorders: A crucible for couple relationships. Child & Family Social Work, 17(4), 406–415.* 2012. https://doi.org/10.1111/j.1365-2206.2011.00794.x
6. LAZARUS, R. S., FOLKMAN, S. *Stress, appraisal, and coping.* 1984, Springer Publishing Company.
7. MARCIANO, S. T., DRASGOW, E., CARLSON, R. G. Marital perceptions and parenting stress in parents of children with autism spectrum disorders. *Journal of Family Social Work, 18(3), 183–201.* 2015. https://doi.org/10.1080/10522158.2015.1037042
8. MYERS, B. J., MACKINTOSH, V. H., GOIN-KOCHEL, R. P. *„My greatest joy and my greatest heart ache: Parents' own words on how having a child in the autism spectrum has affected their lives and their families' lives". Research in Autism Spectrum Disorders, 3(3), 670–684.* 2009. https://doi.org/10.1016/j.rasd.2009.01.004
9. RAMISCH, J. L., ONAGA, E., OH, S. M. Keeping your marriage: Perspectives of couples with children with autism spectrum disorder. *Journal of Marital and Family Therapy, 39(3), 388–398.* 2013. https://doi.org/10.1111/j.1752-0606.2012.00292.x
10. WALSH, F. *Family resilience: A framework for clinical practice. Family Process, 42(1), 1–18.* 2003. https://doi.org/10.1111/j.1545-5300.2003.00001.x

**Date despre autor:**
***Carolina ZLENCO,*** psiholog, doctorandă, Școla Doctorală Științe Sociale, Universitatea de Stat din Moldova.
**ORCID:** 0000-0002-6430-9838
**E-mail:** czlenco@gmail.com